ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹੀ ਸਮਾਰਕਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ

ਸੰਨ 1860 ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲੱਗੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਤਰਵਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਇਹ ਗਲਤ ਤੱਥ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਰਫ਼ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਲੇਜ ਆਫ਼ ਆਰਟਸ (ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਮੈਊਸਕੂਲ ਆਫ ਆਰਟਜ਼) ਲਾਹੌਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ 'ਟਰੇਵਲੇਜ਼' (ਸਫ਼ਰਨਾਮਾ) ਵਿਚ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਜੇ.ਐਲ. ਕਿਪਲਿੰਗ ਅਤੇ ਟੀ.ਐਚ. ਥਰਾਨਟਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਕਬਰਿਆਂ, ਮਸਤੀਆਂ, ਹਵੇਲੀਆਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬੂਤ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਅਗਾਂਹ ਚੱਲ ਕੇ ਸੰਨ 1892 ਵਿਚ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਬਣਾਇਆ ਸਯਦ ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ਼ ਨੇ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਤਰਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਥਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ ਬਾਗ, ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ ਬਾਗ, ਪਰੀ ਮਹਲ, ਸੰਗਮਰਮਰੀ ਸਮਰ ਹਾਊਸ, ਜੇਬੁਲੀਸਾ ਦੇ ਬਾਗ ਤੇ ਮਕਬਰੇ ਅਤੇ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਸਹਿਤ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਬੁਲ ਹਸਣ ਆਸਫ ਖਾਨ, ਪਰਵੇਜ਼, ਨਵਾਬ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ, ਮੂਲਾ ਸ਼ਾਹ, ਸ਼ਾਹ ਰੁਸਤਮ ਗਾਜੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਸ਼ਰਫ਼ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਆਦਿ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਲਤੀਫ, ਕਿਪਲਿੰਗ ਤੇ ਥਰਾਨਟਨ

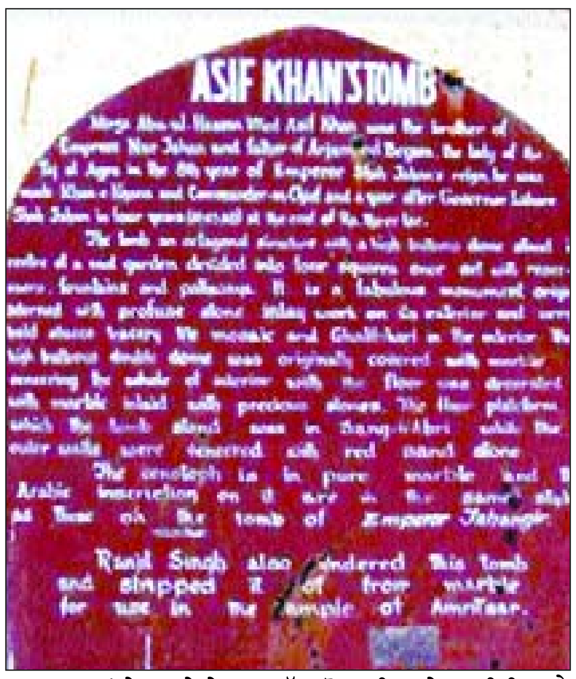

ਆਸਫ ਖਾਂ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗਾ ਬੋਰਡ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾਇਆ।

ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਗਲਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਨ 1883-84, 1893-94 ਅਤੇ ਸੰਨ 1916 ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਗਜ਼ੇਟੀਅਰਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਗਲਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਰਫੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੁਗਲ ਸਮਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਤ ਤੱਥ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਨੂਰਜਹਾਂ ਅਤੇ ਆਸਫ਼ਖਾਨ ਆਦਿ ਦੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੋਰਡਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਜੇ.ਐਲ. ਕਿਪਲਿੰਗ ਅਤੇ ਟੀ.ਐਚ. ਥਰਾਨਟਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਥ ਰਤਨ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1887 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਤਵਾਰੀਖ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' (ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਸੰਨ 1923 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ) ਦੇ ਸਫ਼ਾ 33 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ-'ਕੁਝ ਈਰਖੀ ਲੋਕ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੰਗਮਰਮਰ (ਜੋ ਪੁਲ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ) ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਤੋਂ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਆਂਦਾ ਹੈ।' ਪਰ ਅਗਾਂਹ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ਼ਲਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਉਧਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਨੇ ਬਕਾਇਦਾ ਆਪਣੇ ਇਸ ਝੂਠ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਟੈਲੀਫਿਲਮਾਂ ਤੱਕ ਬਣਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਦੂਸਰੇ-ਤੀਸਰੇ ਹਫ਼ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਦੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਡਾ.ਫਾਰੁਖ ਸਲੀਮ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਖਬਾਰ 'ਡਾਨ' ਵਿਚ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖ ਕੇ ਸੱਚਾਈ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਚੌਥੀ ਕਲਾਸ ਦੀ ਸੋਸ਼ਲ ਸਟਡੀਜ਼ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਫਾ 81-83 'ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ 2 ਜੁਲਾਈ 2009 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕ ਇਕਬਾਲ ਕੇਸਰ ਨੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰ੍ਹੇਆਮ ਇਹ ਬਿਆਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਸੰਗਮਰਮਰ ਲਗਵਾਉਣ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਤਰਵਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅੰਦਰ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹਰ ਆਮ ਤੇ ਖਾਸ ਨਾਗਰਿਕ, ਨਿਰਪੱਖ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ-ਮਕਬਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਅਤੇ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲੱਗੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਨੂੰ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਥਿਤ 'ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ' ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਾ-ਸਮਝੀ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਪੂਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਅਸੀਂ ਸਭ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਅਸੀਂ (ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਅਨੀਤਾ ਸਰੀਨ) 7 ਸਤੰਬਰ, 2005 ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਗਲ਼ਤ ਤੱਥਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ 'ਵਿਦਵਾਨਾਂ' ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚਲੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੱਤਰ ਵਿਹਾਰ ਰਾਹੀਂ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਖ਼ੁਦ ਕਈ ਵਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਠੋਸ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਸਹਿਤ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ। ਜਿਹੜੇ ਤੱਥ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਅਤੇ ਮੰਦਰਦੀਆਂ ਚੌਗਾਠਾਂ 'ਤੇ ਜੋ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ ਸੀ, ਉਸ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ 21,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸੰਮਤ 1890 (ਸੰਨ 1833) ਵਿੱਚ ਸ: ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਮਿਸਤਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਯਾਰ ਖਾਨ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਛੋਟੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਵਿਚ ਲਗਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਤੇ 21000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੰਗਵਾਕੇ ਲਵਾਇਆ। ਸੰਨ 1836 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਰੀ ਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਸਫੇਦ ਸੰਗਮਰਮਰ ਲੱਗਾ, ਅਕੀਕ ਦੀ ਨਕਾਸ਼ੀ ਤੇ ਗੁਲਕਾਰੀ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਤਨੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ ਕਿ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇ ਕੇ ਮਾਲਾਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਣੀਆਂ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਕਰਵਾਈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ।

'ਸੰਨ 1826 ਵਿਚ ਨਿਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਨੇ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਕ ਚਾਨਣੀ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਚਾਨਣੀ ਵਿਚ ਕਈ ਨਗ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਜੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਚਾਨਣੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕੋਈ ਡੇਢ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਹ ਚਾਨਣੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ਸ਼ਾਲਾਮਰ ਬਾਗ ਦੀ ਬਾਰਾਦਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉੱਥੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਚਾਨਣੀ ਵੱਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਬੇ-ਕੀਮਤੀ ਸੌਗਾਤ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਹੀ ਲਾਇਕ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਨਣੀ ਉਤਰਵਾਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਆਏ। ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਚਾਨਣੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਚਾਨਣੀ ਚਾਹੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਗਾਈ ਗਈ, ਪਰ ਇਹ ਇਸਤੇਮਾਲ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਅਨਭੋਲ ਪੁਣੇ 'ਚ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦੋ ਪਿੰਡਾਂ ਭਰਨੌਰੀ (ਕਾਂਗੜਾ) ਅਤੇ ਨਰੈਣਪੁਰ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਦੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਲਗਵਾਈ, ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।"

ਇਹ ਤੱਥ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਜਾਂ ਦੱਸਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਸੰਨ 1826 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਚਾਨਣੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤੀ, ਉਹਨਾਂ 7 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸੰਨ 1833 ਜਾਂ 1836 ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਕਬਰੇ ਜਾਂ ਮਸੀਤ ਦਾ ਉਤਰਿਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦੇਣੀ ਸੀ? ਅਤੇ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਇਆ ਦਾ ਸੋਨਾ, ਘੋੜਾ-ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਭੇਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ 21,000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਸੱਚਖੰਡ 'ਚ ਲਗਵਾਉਣਾ ਸੀ? ਇਕ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਉਖੜਵਾਇਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੂਸਰੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਲੱਗ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗਾ ਬੋਰਡ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਹਿਰੇ 'ਚ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾਇਆ।

ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੀ 'ਵਿਸ਼ਵਾਸਪਾਤਰਾਂ' ਕਾਜ਼ੀ ਨੂਰ ਮੁਹੰਮਦ, ਸਯਦ ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ਼ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਬੜੀ ਖੁਲਦਿਲੀ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਸੰਨ 1757, 1762, 1764 ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ 'ਚ ਬਾਰੂਦ ਭਰ ਕੇ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ 50,000 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ। ਫਾਰਸਟਰ (ਟਰੈਵਲਜ਼) ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਅਬਦਾਲੀ ਆਪਣੇ ਵਤਨ ਪਰਤਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਨਾਲ 50 ਗੱਡੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਲੇਖਕ ਅਨੁਸਾਰ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਨਾਰੇ ਬਣਵਾਏ ਅਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਧੋਤਾ। ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਗਨਾਂ ਲਈ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੇ ਪੂਰੇ 35 ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਸਿਰ ਕਲਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ, ਕਿਸੇ ਮਸਜਿਦ-ਮਕਬਰੇ ਨੂੰ ਬਾਰੂਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਡਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਕੌਮ 'ਤੇ ਹੋਏ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ, ਸਗੋਂ ਮੁਫ਼ਤੀਆਂ-ਮੌਲਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀਆਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ, 10000 ਰੁ: ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਕਰਵਾਇਆ (ਇਹ ਪਵਿੱਤਰ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਅੱਜ ਵੀ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮਸੀਤ ਅਤੇ ਵਜੀਰ ਖਾਂ ਦੀ ਮਸੀਤ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਵਾਕੇ ਦੋਵੇਂ ਮਸੀਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਸੈਕੂਲਰ ਰਾਜੇ 'ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਤਰਵਾਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਤੱਥ ਕਿਵੇਂ ਗਲੇ 'ਚੋਂ ਉਤਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨੂਰਜਹਾਂ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਗਾਈਡ ਮੁਹੰਮਦ ਰਜ਼ਾਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਵਿਆਖਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਤਹਿਖਾਨੇ 'ਚ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਲੱਗਾ ਸੋਨਾ ਵੀ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਉਤਾਰ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਹੁਣ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੋਨੇ 'ਤੇ ਵੀ ਅੱਖ ਰੱਖ ਲਈ ਜੇ।" ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਦੁਸ਼ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਸੋਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਿਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸਮਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਗਿਆ ਕਿੱਥੇ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਝੁਠਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਤਾਰਿਆ ਜ਼ਰੂਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਤਲਾਸ਼ਣਾ ਨਾ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚੰਦ ਪਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ 'ਤੇ ਹੀ ਇਸਦਾ ਜਵਾਬ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਪਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ ਲਈ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੇ ਰਾਜ ਕਾਲ 'ਤੇ ਪੰਛੀ ਝਾਤ ਮਾਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 10 ਜਨਵਰੀ 1748 ਨੂੰ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸ਼ਾਹ ਨਵਾਜ਼ਖਾਨ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੈਨਾ ਨੇ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਚੰਗੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਕੀਤੀ। ਨਵੰਬਰ 1751 ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਤੀਸਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ 6 ਮਾਰਚ 1752 ਨੂੰ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੀਰ ਮਨੂੰ (ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਰੰਗੀਲਾ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਕਮਰਉਦੀਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ) ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪੂਰੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ 14 ਜਨਵਰੀ 1761 ਨੂੰ ਪਾਨੀਪਤ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਮਰਾਠਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਮੁੜ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਮਾਰਕ ਸਾਬਤ ਨਾ ਬਚ ਸਕਿਆ।

ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੋਛੜ
ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ
ਮੋਬਾ. 93561-27771

ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਪਲਿੰਗ ਅਤੇ ਥਰਾਨਟਨ ਵਰਗੇ ਲੇਖਕ ਵੀ ਝੂਠਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਚ ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ ਬਾਗ ਦੀ ਵਿਗੜੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ-During the troubles times of Ahmed Shah the gardens were neglected, and some of the decoratvie works were defaced and removed। ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਮੱਖੀ 'ਤੇ ਮੱਖੀ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਾਰਕਾਂ ਦੀ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਠਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਵੀ ਕੋਈ ਤਵੱਜੋਂ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਹੌਰ ਭੰਗੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 15 ਮਈ 1765 ਨੂੰ ਭੰਗੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਗੁੱਜਰ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਫਗਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਤਖਤ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਕਿਲ੍ਹੇ-ਹਵੇਲੀਆਂ ਬਣਵਾ ਲਏ। ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਭੰਗੀ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਲਈ

> ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਇਹ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਸ੍ਰੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੋਛੜ ਜੀ ਨੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਤੱਥ ਲੱਭੇ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਛਾਪਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉੱਪਰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮੂਹ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਵੀ ਇਸ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਵੇ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਏ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਬਣਾਏ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਅਤੇ ਹਵੇਲੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ-ਸ਼ੌਕਤ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਮਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗਵਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਮਾਰਕਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਗਵਰਨਰ ਤੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਚਰਚਾਂ 'ਚ ਲਗਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜੇ.ਪੀ.ਐਸ. ਵੋਗਲ ਨੇ 'ਹਿਸਟੋਰੀਕਲ ਨੋਟਸ ਆਨ ਦੀ ਲਾਹੌਰ ਫੋਰਟ', ਸੰਨ 1911 ਦੇ ਸਫਾ 49 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਸਲਿਮ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕੋਈ ਤਵੱਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ (ਲਾਹੌਰ) ਦੇ ਆਲਮਗੀਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜੋ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਉਹ ਜਮਾਂਦਾਰ

ਨੂਰਜਹਾਂ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੱਗਾ ਬੋਰਡ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਹਿਰੇ 'ਚ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾਇਆ।

ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਿਰਫ਼ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਾਹੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਮਸੀਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬਾਗ ਲਵਾਉਣ ਦੇ ਇਛੁਕ ਸਨ। ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਹ ਖੁਦ ਕਰਵਾਏਗਾ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬਾਰਾਦਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕਨੱਈਆ ਲਾਲ 'ਤਵਾਰੀਖ ਇ ਪੰਜਾਬ' ਸੰਨ 1872, ਸਫਾ 216 'ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾਂਦਾਰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਜੇਬੁੱਨੀਸਾ ਦੇ ਮਕਬਰੇ, ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਬੇਗਮ ਦੇ ਮਕਬਰੇ, ਨਵਾਬ ਆਸਫ ਖਾਂ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਤੋਂ ਪੱਥਰ ਪੁਟਵਾ ਕੇ ਬਾਰਾਦਰੀ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਈ, ਜੋ ਦੋ ਸਾਲ 'ਚ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਚੰਗੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਹੋਈ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਾਰਕਾਂ ਦਾ ਕਦੇ ਨਾ ਪੂਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਇਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚਲੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਗਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ। ਮੁਗਲ ਸਮਾਰਕਾਂ ਦਾ ਉਤਰਿਆ ਜਾਂ ਉਤਰਵਾਇਆ ਸੰਗਮਰਮਰ ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਲਾਹੌਰ 'ਚ ਹੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਣੇ ਸਮਾਰਕਾਂ ਜਾਂ ਚਰਚਾ 'ਤੇ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਖ਼ੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੁਆਰਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚਲੇ ਮਕਬਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਉਖੜਵਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਲਗਵਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਦੁੱਸ਼-ਪ੍ਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅੰਗੇਰਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਦੋਵਾਂ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਟੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਖਾਈ ਹੋਰ ਡੂੰਘੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕਵਿਤਰੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਹਾਦਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' ਦਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਗਮ ਆਯੋਜਿਤ

ਪਟਿਆਲਾ, 3 ਫਰਵਰੀ (ਅ.ਬ.)- ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀਤਵ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਵਾਦ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਇਸਤਰੀਤਵ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਵਾਲਾ ਕਾਵਿ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਇਤੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ

ਪੁਸਤਕ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਬੁਲਾਰੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ।

ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਰੀਵਾਦ (ਫੈਮਿਨਿਜ਼ਮ) ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਕੇਵਲ ਜਿਸਮਤੀ ਅਤੇ ਜਿਣਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਇਹ ਬੜਾ ਖਤਰਨਾਕ ਰੁਝਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਖੌਤੀ ਨਾਰੀਵਾਦ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਉਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਟਾਫਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ, ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੂੰ, ਸ਼ੀਰੀਂ ਫ਼ਰਹਾਦ ਆਦਿ ਕਥਾਵਾਂ ਕੇਂਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਕਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਵਾ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਪਟਿਆਲਾ (ਰਜਿ.) ਦੇ ਅਦਾਰਾ ਜਾਗੋ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਵੱਲੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਭਵਨ ਵਿਖੇ ਆਯੋਜਿਤ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਰੱਖਦੀ ਕਵਿੱਤਰੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਹਾਦਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' ਦੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੰਭੀਰ ਮੰਥਨ ਉਪਰੰਤ ਉਭਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਉੱਘੇ ਰੰਗਕਰਮੀ ਡਾ. ਨਵਨਿੰਦਰਾ ਬਹਿਲ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਬਲਵੀਰ ਕੌਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ, ਡਾ. ਤੇਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਰਜਿ. (ਸੇਖੋਂ) ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ, ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਭਜਨ ਕੌਰ ਜਾਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਸ: ਚੇਤਨ ਸਿੰਘ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਡਾ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ, ਮਾਲਵਾ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਲੋਕ ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡਾ: ਨਵਨਿੰਦਰਾ ਬਹਿਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਸੂਖ਼ਮਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਲਵਾ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਸਮਾਗਮ ਰਚਕੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੇਸ਼ਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸੰਵਾਦ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ। ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਸੂਖਮਤਾ ਤੇ ਸੁਹਜ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਚੇਤਨਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਆਪੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ 'ਸਾਹਿਬਾਂ ਡਾਟ ਕਾਮ' ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਡਾ: ਤੇਜਵੰਤ ਮਾਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਕਾਵਿ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਤੇ ਸਲੋਗਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ। ਨਾਰੀ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਣਾਅ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਯੁੱਗ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਮੰਡੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਪਰ ਔਰਤ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨਾਰੀ ਪਾਸ ਹੈ। ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਡਾ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਲਵਾ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ 'ਜਾਗੋ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ', ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਹਾਦਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੂਝ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੱਸਿਆ। ਡਾ. ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਜੀ ਆਇਆ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਮਾਲਵਾ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਪੱਤਰ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸੈੱਟ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਸ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਰੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦਵੰਤਾਮਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਹੋਏ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਕੰਮੇਆਣਾ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਬਾਂਰਾਲੀ, ਬੀਬਾ ਕੁਲਵੰਤ, ਟਿਮਟਿਮਾਉਂਦਾ ਅਕਸ਼ ਦੀ ਰਚੈਤਾ ਨਿਰਪਾਲਜੀਤ ਕੌਰ ਜੋਸ਼ਨ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੌਂਕੀ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਚਰਨਜੀਤ ਦੋਸ਼ੀ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਡਾ. ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ ਚਾਹਲ ਲੁਧਿਆਣਾ, 'ਕਦੰਬ' ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਲੇਖਿਕਾਂ ਅਮਰਜੀਤ ਘੁੰਮਣ, ਖਰੜ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਜਨਾਲ, ਡਾ. ਰਣਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਫੱਕਰ, ਜੋਹਰੀ ਬੇਗਮ, ਭੀਮਸੈਨ ਮੌਦਗਿੱਲ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਵਰਿੰਦਰ ਦਾਨੀ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸਾਜ਼, ਮੇਘਰਾਜ ਗੋਇਲ ਖਨੌਰੀ, ਹਰੀਦੱਤ ਹਬੀਬ, ਪੰਮੀ ਫੱਗੂਵਾਲੀਆ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕਲਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਬੀ.ਬਿੰਦੂ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵੀਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜੀ.ਐਸ. ਕਮਾਲਪੁਰੀ, ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹਰਭਜਨ ਨੀਰ ਜਾਵਨ ਅਨਮੋਲ, ਰਣਵਿਜੈ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਇਕਬਾਲ ਕੌਰ, ਅਸ਼ਰਫ ਮਹਿਮੂਦ ਨੰਦ, ਚਰਨ ਬੰਬੀਹਾ, ਬਹਾਦਰ ਅਲੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਕਮਲਜੀਤੇ ਕੌਰ, ਬੀ.ਐਸ ਢਿੱਲੋਂ, ਮੋਤਰੀਆਂ ਭਾਟੀਆ, ਲਵਲੀਨ ਕੌਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਠਿਤ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ।

ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੈਂਪ ਦਾ ਆਯੋਜਨ

ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ,3 ਮਾਰਚ (ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ)- ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਬਲਾਕ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬੀਵੀਪੁਰ ਵਿਖੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕੈਂਪ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੈਂਪ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਹਾਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਟਾਰਨੀ (ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ) ਸ੍ਰੀ ਵਰਿੰਦਰ ਸੰਧੂ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗਰੰਟੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਸਕੀਮਾਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਕੀਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੇਸ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਪ ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਖੇ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਔਰਤਾਂ, ਬੱਚੇ, ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ, ਅਪੰਗ, ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਵਿਅਕਤੀ, ਉਦਯੋਗਿਕ ਕਾਮੇ, ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ 50 ਹਜਾਰ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ। ਮੁਫਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋੜਵੰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਅਨਵਰ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਪ ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਾਜ਼ੀਨਾਮੇ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਇਸ ਮੌਕੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੋਹੀ, ਸ੍ਰ: ਦਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ, ਸ੍ਰ: ਚਰਨ ਸਿੰਘ , ਸ੍ਰ: ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਆਂਗਨਵਾੜੀ ਵਰਕਰ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਤਵੰਤੇ ਹਾਜਰ ਸਨ ।

ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਓ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਓ। ਖੁਸ਼ ਰਹੋ!

ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਓ
ਵਧੀਆ ਕਮਾਓ
ਪਰ
ਫਰਜ਼ੀ ਏਜੰਟ ਤੋਂ
ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ

ਵਿਦੇਸ਼ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਕ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਸੈੱਟ ਆਪਣੇ ਘਰ ਛੱਡ ਜਾਓ

ਕੇਵਲ ਏਜੰਟ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕਦੇ ਨਾ ਜਾਓ

ਜਾਂਚ ਕਰ ਲਓ ਕਿ :

- ਭਰਤੀ ਏਜੰਟ ਪ੍ਰੋਟੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਆਫ ਇਮੀਗ੍ਰਾਂਟਸ (ਪੀ ਜੀ ਆਈ) ਕੋਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਉਚਿਤ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।
- ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਉਚਿਤ 'ਵਰਕ' ਵੀਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ 'ਵਿਜ਼ਿਟ' ਵੀਜ਼ਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।
- ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਈ ਸੀ ਆਰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਈ ਸੀ ਆਰ *ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਜੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਂਚ ਕਰ ਲਓ ਕਿ :
- ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਦਾ ਠੇਕਾ ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰੋਟੈਕਟਰ ਆਫ ਇਮੀਗ੍ਰਾਂਟਸ ਦੇ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੋ।

ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ :

ਵੈੱਬਸਾਈਟ : www.moia.gov.in e-mail:info@moia.nic.in
ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮੋਬਾਈਲ ਅਤੇ ਲੈਂਡਲਾਈਨ ਪਹੁੰਚਯੋਗ
ਨੰਬਰ+91-11-40503090

ਓਵਰਸੀਜ਼ ਇੰਡੀਅਨ ਅਫੇਅਰਜ਼ ਮੰਤਰਾਲਾ (ਐਮ ਓ ਆਈ ਏ)
(ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ)
ਵੈੱਬਸਾਈਟ : www.moia.gov.in ਈ ਮੇਲ : info@moia.nic.in